

ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद गोंदिया

ई-मेल आय.डी. eebngondia@rediff mail.com, eebngondia@gmail.com

ग्रामीण पाणी पुरवठा विभागाचे प्रमुख उद्दिष्ट ग्रामीण भागातील सर्व गावामध्ये मुबलक शुध्द पाणी पुरवठा करणे आहे. गावामध्ये वेगवेगळ्या स्वरूपाचे प्रकल्प १) राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम २) मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम ३) जिल्हा वार्षिक योजना ४) पाणी टंचाई कार्यक्रम मार्फत राबविण्याचे धोरण या विभागाचे आहे, त्याकरीता ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद अंतर्गत तिन उपविभाग (गोंदिया, देवरी व नवेगावबांध) व नविन विंधन विहीर/हातपंप, सौर उर्जेवर आधारित दुहेरी पंप योजना कार्यक्रमाची अमलबजावणी करीता जिल्हास्तरावर स्वतंत्र उपविभाग (यांत्रिक) कार्यरत आहे.

उपरोक्त योजनेचे जिल्हा समन्वयक म्हणून कार्यकारी अभियंता ग्रामीण पाणी पुरवठा हे नियुक्त करण्यात आले आहे. पाणी पुरवठा कार्यक्रम अंमलबजावणी, संनियंत्रण या व्यतिरिक्त पाणी पुरवठा विषयातर्गत कार्यरत इतर घटक विभागांशी समन्वय करुन अचुक माहिती संकलन, संनियंत्रण इ. कामाकरिता हा विभाग अग्रणी आहे.

ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची / उपाययोजनांची अंमलबजावणी हे या विभागाचे प्रमुख उद्दिष्ट असुन त्याची व्याप्ती फार मोठी आहे.

- १) अतिदुर्गम आदिवासी व नक्षलग्रस्त भागात विंधन विहीरी, हातपंप कार्यक्रम हाती घेवून कामाच्या गुणवत्तेसह पाण्याची गुणवत्ता राखुन सातत्याने पाणी पुरवठा करणे.
- २) पाणी पुरवठ्याकरीता निर्माण केलेल्या साधनाद्वारे सातत्याने पाणी पुरवठा होणे करीता सदर साधनांचे पंचायत समिती स्तरावरुन होत असलेल्या देखभाल दुरुस्तीचे, संनियंत्रण व व्यवस्थापन करणे.
- ३) वरीष्ठ भुवैज्ञानिक भुजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांच्या समन्वयाने उद्भव बळकटिकरण उपाययोजना पूर्ण करणे तसेच त्यांचे तांत्रिक अहवालानुसार प्रत्येक वर्षी पाणी टंचाई संभाव्य गावे/वाडयात वेळेतच उपाययोजनांची आखणी व अमलबजावणी करणे.
- ४) नळ पाणी पुरवठा योजनांद्वारे निकषानुसार सातत्याने पाणी पुरवठा होत असतांना पाण्याच्या गुणवत्तेची खात्री करुन पुरवठा करण्याची दक्षता घेणे.
- ५) पाणी पुरवठा करीता निर्मित विविध संसाधनांना पुर्ण क्षमतेने उपयोग करुन जिल्हयातील ग्रामीण जनतेला सातत्याने गुणवत्तापूर्ण पाणी पुरवठा करणे करीता हा विभाग सज्ज आहे.
- ६) निर्माती प्रक्रियेत असलेली संसाधने गुणवत्ता पुर्ण व विहित कालावधित पुर्ण करुन त्याद्वारे पाणी पुरवठा सुरु करणे करीता देखील हा विभाग कटिबध्द आहे.

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम

केंद्र शासनाने सन २००७ ला भारत निर्माण कार्यक्रम मार्फत देशातील ग्रामीण भागातील लोकांना शुध्द व मुबलक पाणी पुरवठा करण्याच्या दृष्टीने योजना राबविली होती. मध्यांतरी सदर योजनेचा स्वरुप बदलून त्याचे नाव राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम केले. वर्ष २०१० पासून राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम मार्फत ग्रामीण भागातील सर्व गावामध्ये ४० ली./माणसी/दिवस प्रमाणे शुध्द पाणी पुरवठा करण्याचे लक्ष ठेवण्यात आले.

- ❖ राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत ज्या गावामध्ये अस्तित्वात असलेले पारंपारीक योजना द्वारे पाणी पुरवठा होत असेल, अशा गावांमध्ये नळ पाणी पुरवठा योजना द्वारे लोकांच्या घरापर्यंत पाईप लाईन द्वारे ४० ली./ माणसी/दिवस पाणी पुरवठा करण्याचे धोरण ठेवले.
- ❖ सदर कार्यक्रमाचे महत्वाचे उद्देश गावाला ४० ली./माणसी/दिवस शुध्द पाणी पुरवठा करणे आहे. ज्या गावामध्ये सध्या पिण्याचे पाणी पारंपारीक स्रोताद्वारे प्राप्त करण्यात येत असेल त्या गावामध्ये नविन नळ पाणी पुरवठा योजना तयार करून गावातील सर्व घरांपर्यंत पाईप लाईन द्वारे पाणी पुरवठा करणे, तसेच ज्या गावामध्ये जुनी नळ पाणी पुरवठा योजना उपलब्ध आहे परंतु कार्यान्वित नसेल अशा गावा करीता योजना पुनर्जिवन करण्याचे कामे हाती घेण्यात येते. असे सर्व गावे या योजने मार्फत लाभान्वित होण्यासाठी ग्राम पंचायत मार्फत मागणी ठराव आपल्या संबंधित ग्रामीण पाणी पुरवठा उपविभागास सादर करू शकतात.
- ❖ राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत कामे प्रस्तावित झाल्यानंतर कामाची मंजूरी केंद्र शासना मार्फत प्राप्त होत असते.

ज्या गावामध्ये योजनेचे कामे करावयाची असतात त्या ग्राम पंचायतीमध्ये ग्राम आरोग्य पोषण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची स्थापना करून अमलबजावनी करण्याची जबाबदारी त्याची असते. योजनेचे सर्व पायाभुत संरचनाची पाहणी करण्याची जबाबदारी ग्राम आरोग्य पोषण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची असते तसेच योजनेवर झालेले सर्व आर्थिक व्यवहाराची जबाबदारी ग्राम पंचायत अंतर्गत तयार केलेली सामाजिक लेखा परिक्षण समितीची असते. योजनेचे सर्व कामाकरीता लागणारा निधी या विभागामार्फत ग्राम पंचायतीला आगाऊ स्वरुपात (३०% च्या तिन हिस्से व १० % अंतिम हिस्सा) प्रदान करण्यात येत असते. या सर्व प्रक्रियेवर ग्रामीण पाणी पुरवठा उपविभागातील शाखा अभियंता/ कनिष्ठ अभियंता तांत्रिक देखरेख व तपासणी करण्याची जबाबदारी निश्चित असते. योजनेच्या कामा करीता निविदा करण्याची पण जबाबदारी ग्राम आरोग्य पोषण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती असते.

- ❖ राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत मंजूर झालेले योजना करीता लागणारा निधी केंद्र शासन कडून ५० टक्के व राज्य शासनाकडून (जिल्हा वार्षिक योजना) ५० टक्के प्रमाणे वितरीत करण्यात येत असते. शासनाद्वारे वितरीत करण्यात आलेला निधीचा उपलब्धते नुसारच ग्राम पंचायतला निधी वापर करण्यात येत असते.
- ❖ राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार ग्रामीण भागातील सर्व गावामध्ये (मागणी प्रमाणे) शुध्द व मुबलक पाणी पाईप लाईनद्वारे घरापर्यंत पुरवठा होण्याच्या दृष्टीने व ग्रामीण नागरीकांचा आरोग्य निरोगी असण्याचा दृष्टीने आवश्यक उपाययोजना घेण्यात येत असतात.

सदर योजने अंतर्गत वर्ष २०१५-१६ मध्ये खालील प्रमाणे उध्दीष्टाच्या अनुषंगाने साध्य झालेले कामाची माहिती खालील प्रमाणे आहे.

अ. क्र.	तालुका	गावे/वाड्यांची संख्या	योजांची संख्या	योजांची एकुण किंमत	शेरा
१	आमगाव	४	३	११९.०५	
२	अर्जुनी/मोर	१	१	३८.७०	
३	देवरी	१	१	४२.३६	
४	गोंदिया	६	४	२१७.१४	
५	गोरेगाव	४	४	१८८.७१	
६	सडक/अर्जुनी	६	४	१४५.७३	
७	सालेकसा	०	०	०	
८	तिरोडा	४	४	१९५.५५	
	एकुण	२६	२६	९४७.२४	

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम

राज्य शासनाने सन २०१५ ला मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम मार्फत वर्ष २०१६-१७ करीता कृति आराखडया मार्फत राज्यातील ग्रामीण भागातील लोकांना शुध्द व मुबलक पाणी पुरवठा करण्याच्या दृष्टीने योजना राबविण्याचे नियोजित केले आहे. मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम मार्फत ग्रामीण भागातील सर्व गावामध्ये ४० ली./माणसी/दिवस प्रमाणे शुध्द पाणी पुरवठा करण्याचे लक्ष ठेवण्यात आले.

- ❖ मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत ज्या गावामध्ये अस्तित्वात असलेले पारंपारीक योजना द्वारे पाणी पुरवठा होत असेल, अशा गावांमध्ये नळ पाणी पुरवठा योजना द्वारे लोकांच्या घरापर्यंत पाईप लाईन द्वारे ४० ली./ माणसी/दिवस पाणी पुरवठा करण्याचे धोरण ठेवले.
- ❖ सदर कार्यक्रमाचे महत्वाचे उद्देश गावाला ४० ली./माणसी/दिवस शुध्द पाणी पुरवठा करणे आहे. ज्या गावामध्ये सध्या पिण्याचे पाणी पारंपारीक स्रोताद्वारे प्राप्त करण्यात येत असेल त्या गावामध्ये नविन नळ पाणी पुरवठा योजना तयार करून गावातील सर्व घरांपर्यंत पाईप लाईन द्वारे पाणी पुरवठा करणे, तसेच ज्या गावामध्ये जुनी नळ पाणी पुरवठा योजना उपलब्ध आहे परंतु कार्यान्वित नसेल अशा गावा करीता योजना पुनर्जिवन करण्याचे कामे हाती घेण्यात येते. असे सर्व गावे या योजने मार्फत लाभान्वित होण्यासाठी ग्राम पंचायत मार्फत मागणी ठराव आपल्या संबंधित ग्रामीण पाणी पुरवठा उपविभागास सादर करू शकतात.
- ❖ मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत कामे प्रस्तावित झाल्यानंतर कामाची मंजुरी राज्य शासना मार्फत प्राप्त होत असते.

ज्या गावामध्ये योजनेचे कामे करावयाची असतात त्यासाठी अमलबजावनी व देखरेख करण्याची जबाबदारी संबंधित उपविभागातील शाखा/कनिष्ठ अभियंता यांची असते. योजनेचे सर्व पायाभुत संरचनाची पाहणी करण्याची जबाबदारी तसेच योजनेवर झालेले सर्व आर्थिक व्यवहाराची जबाबदारी संबंधित उपविभावर सोपविण्यात आलेली आहे. योजनेचे सर्व कामाकरीता लागणारा निधी या विभागामार्फत कंत्राटदाराला झालेले कामाचे टप्यानिहाय उपविभामार्फत मुल्यांकन (९० टक्के च्या ३० टक्के प्रमाणे तिन हिस्से व १० टक्के अंतिम हिस्सा) करून प्रदान करण्याचे राज्य शासनाने ठरविले आहे. या सर्व प्रक्रियेची तांत्रिक व आर्थिक देखरेख ची जबाबदारी ग्रामीण पाणी पुरवठा उपविभागावर निश्चित करण्यात आलेली आहे. योजनेच्या कामा करीता निविदा प्रक्रिया करण्याची जबाबदारी ग्रामीण पाणी पुरवठा विभागावर सोपविण्यात आलेली आहे.

- ❖ मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम अंतर्गत मंजुर झालेले योजना करीता लागणारा निधी राज्य शासनाकडून (जिल्हा वार्षिक योजना) १०० टक्के प्रमाणे वितरीत करण्याचे ठरविण्यात आले आहे.

शासनाद्वारे वितरीत करण्यात आलेला निधीचा उपलब्धते नुसारच कंत्राटदाराला टप्पा निहाय वाटप करण्यात येणार आहे.

- ❖ मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम राज्य शासनाच्या धोरणानुसार ग्रामीण भागातील सर्व गावामध्ये (मागणी प्रमाणे) शुध्द व मुबलक पाणी, पाईप लाईनद्वारे घरापर्यंत पुरवठा होण्याच्या दृष्टीने व ग्रामीण नागरीकांचा आरोग्य निरोगी असण्याचा दृष्टीने आवश्यक उपाययोजना घेण्यात येत असतात.

सदर योजना वर्ष २०१६-१७ करीता प्रस्तावित असल्याने सध्या कोणतेही कामे प्रगतिवर नाही.

जिल्हा वार्षिक योजना (DPDC)

जिल्हा वार्षिक योजने अंतर्गत गावामध्ये पिण्याच्या पाण्याची साधने तयार करण्याकरीता नियतव्यय मंजूर करण्यात येत असते.

❖ सदर योजने अंतर्गत सहा घटका मार्फत कामा करता निधी वाटप करण्यात येत असते.

१. जिल्हा वार्षिक योजना सर्वसाधारण घटक
२. जिल्हा वार्षिक योजना आदिवासी क्षेत्र
३. जिल्हा वार्षिक योजना आदिवासी क्षेत्रा बाहेरील
४. जिल्हा वार्षिक योजना विशेष घटक
५. आमदार स्थानिक विकास निधी
६. खासदार स्थानिक विकास निधी

❖ जिल्हा वार्षिक योजने अंतर्गत गावामध्ये नविन विंधन बांधकाम, साधी विहीर बांधकाम, विद्युत पंप आधारीत लघु नळ पाणी पुरवठा योजना, नळ पाणी पुरवठा योजना दुरुस्ती, नविन नळ पाणी पुरवठा योजना बांधकामाच्या समावेश करण्यात येत असते.

सदर योजने मार्फत गावा करीता उपाययोजना घेण्यासाठी वरील सहा घटका पैकी कोणत्याही एक घटकामार्फत काम प्रस्तावित करता येत असते.

❖ जिल्हा वार्षिक योजने अंतर्गत या विभागामार्फत जिल्ह्यातील तिर्थक्षेत्रामध्ये पिण्याचे पाण्याची सोय साठी योजनेचे बांधकाम करण्यात येत असते.

❖ जिल्हा वार्षिक योजने अंतर्गत या विभागामार्फत जिल्ह्यातील पर्यटन क्षेत्रामध्ये पिण्याचे पाण्याची सोय साठी योजनेचे बांधकाम करण्यात येत असते.

तसेच जिल्ह्यात पाण्याची टंचाई निर्माण झाल्यास त्यावर उपाययोजना करण्याकरीता प्रशासकिय मंजूरी प्रदान करुन निधी वितरीत करण्यात येत असते.

पाणी टंचाई कार्यक्रम

गोंदिया जिल्ह्यातील ग्रामीण भागात प्रत्येक गावामध्ये असलेले पाणी पुरवठ्याचे संसाधने द्वारे नागरीकांना पिण्याच्या पाणी पुरवठा करण्यात येत असते. परंतु उन्हाळ्यात काही गावामध्ये उपलब्ध असलेली संसाधनाद्वारे मुबलक पाणी मिळत नसल्याने विभागामार्फत माहे ऑक्टोबर ते जून पर्यंत तिन टप्प्यामध्ये अशा गावाचा पाणी टंचाई कार्यक्रम कृती आराखडा तयार करण्यात येत असते.

टंचाई आराखड्यात गावामध्ये विंधन विहीर दुरुस्ती, नविन विंधन विहीर खोदकाम, साधी विहीर खोलीकरण, खाजगी विहीर अधिग्रहण, विंधन विहीर जलभंजन नळ पाणी पुरवठा योजना दुरुस्ती, तात्पुरती पुरक नळ पाणी पुरवठा योजना, टँकर द्वारे पाणी पुरवठा करणे या सर्व कामाचा समावेश गावाच्या मागणी प्रमाणे करण्यात येत असते. मागणी केलेले उपाययोजनाची व्यवहार्यता तपासणी विभागातील भुवैज्ञानिक, खंड विकास अधिकारी व तहसीलदार यांचे संयुक्त समिती मार्फत केली जात असते.

गोंदिया जिल्ह्यात आजपावेतो टँकर द्वारे पाणी पुरवठा करण्यात आला नसून या व्यतिरीक्त सर्व उपाययोजना हाती घेण्यात आले आहेत.

पाणी टंचाई आराखडा तयार करून गावामध्ये उन्हाळ्यात नागरीकांना पिण्याच्या पाण्यासाठी त्रास होऊ नये या करीता सदर योजने अंतर्गत सर्व उपाययोजनाचे कामे आवश्यक असल्याने तात्काळ पूर्ण करण्यात येत असतात.

सदर योजने अंतर्गत वर्ष २०१५-१६ मध्ये खालील प्रमाणे उध्दीष्टाच्या अनुषंगाने कामाची माहिती खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	महिना	अहवाल	शेरा
टप्पा- १	माहे ऑक्टोबर-२०१५ ते डिसेंबर-२०१५	निरंक	मा. जिल्हाधिकारी गोंदिया यांचे पत्र क्र. १२/२८१, दि. ३०/११/२०१५ नुसार टप्पा १ व २ ला मंजूरी प्राप्त.
टप्पा- २	माहे जाेवारी-२०१६ ते मार्च-२०१६	निरंक	
टप्पा- ३	माहे एप्रिल-२०१६ ते जुा-२०१६	२३ गावे/९ वाड्या ३२ उपाययोजा	मा. जिल्हाधिकारी गोंदिया यांा १० गावे/५ वाड्यांा - १५ ावा विंधा विहीरी व १३ गावे /४ वाड्यांा विहीर खोलीकरण / इव्हेल बोअर असे एकुण २३ गावे/वाड्यांा ३२ उपाययोजांचा रु. ३३.५० लक्ष किमतीचा आराखडा मंजूरीकरीता सादर करण्यात आलेला आहे. तसेच मागणी/गरजे प्रमाणे अतिरीक्त आराखडा तयार करण्यात येईल.

